

Wie zijn mijn ouders?

Een donor kan goede redenen hebben om anoniem te blijven, evenals de ouders van het kind dat mede door zijn toedoen ontstaat. Omdat het kind heel andere belangen heeft, beperkt de wet sinds 1 januari jl. de mogelijkheden om anoniem te blijven.

MAYA PERFORNS
redactielid

In Nederland zijn naar schatting vanaf 1948 ruim 40.000 kinderen met sperma van een anonieme donor verwekt. Slechts 10% van die kinderen zou daarvan op de hoogte zijn. In de rechtsliteratuur en vanuit psychosociale hoek is echter steeds benadrukt dat een kind er groot belang bij heeft te weten wie zijn ouders zijn. Daarmee zijn immers niet alleen zijn psychologische, maar ook zijn sociologische, medische en juridische belangen gemoeid. Het is van belang hierbij de statusvoorlichting – ben ik geadopteerd of niet? – te onderscheiden van de afstammingsvoorlichting – wie zijn mijn genetische ouders?

Het kind heeft, voorzover mogelijk, het recht zijn ouders te kennen en door hen te worden verzorgd (art. 7

lid 2 Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, IVRK).

In de zaak Odièvre tegen Frankrijk komt het EHRM op 13 februari 2003 tot de conclusie (met 10 tegen 7) dat het EVRM, noch het IVRK een grondrecht bevat dat kinderen recht geeft op afstammingskennis. Het Europese Hof is van mening dat de lidstaten over enige mate van vrijheid beschikken om het privé-leven van hun onderdanen te beschermen. In dit geval ging het om een kind dat in Frankrijk in 1965 bij een anonieme bevalling was geboren. Het kind mocht de niet-identificeerbare gegevens over haar biologische familie inzien, maar de Franse wet biedt moeders het recht om anoniem te blijven. Daardoor kon het kind niet de persoonsgegevens van de moeder inzien en dus ook niet haar broertjes en zusje achterhalen, wier bestaan uit de niet-identificeerbare gegevens was gebleken.

ZWART-ZAADCIRCUIT

Het recht van het kind om van zijn biologische afstamming op de hoogte te zijn, kan botsen met de rechten van de juridische ouder(s) (ex artt. 1:198 en 1:199 BW) en/of de donor om dat voor het kind verborgen te houden op grond van hun recht op privacy (ex art. 8 EVRM). Daarnaast kan het recht van het kind botsen met

FOTO: JAN-DIRK LENSES

de geheimhoudingsplicht van een hulpverlener. Ook de politiek heeft wat betreft de anonieme zaad- en eiceldonatie vanaf eind jaren '80

dat een van hen onvruchtbaar is. De voorstanders benadrukken bovendien de mogelijkheid van gezinsontwrichting wanneer het kind contact zoekt

zullen weren en de leeftijdsgrens zullen verlagen. De kans bestaat dan dat er zich een 'zwart-zaadcircuit' ontwikkelt, waarbij medische controle op erfelijke ziektes onmogelijk wordt gemaakt.

De tegenstanders van de anonimiteit bepleiten dat de mogelijkheid van kennis over eigen afkomst voorwaarde is voor latere autonome keuzen door het kind. Een kind van een bepaalde leeftijd moet zelf kunnen beslissen of hij wil weten wie zijn biologische ouder is. Kinderen hebben vragen over hun identiteit. Als de vader altijd anoniem kan blijven, kunnen die vragen niet beantwoord worden, hetgeen kan leiden tot psychische problemen.

Openheid over de biologische vader zal juist positief uitwerken op de relatie tussen het kind en zijn sociale ouders, is de gedachte, en opheffing van de anonimiteit kan het taboe op kunstmatige inseminatie verminderen.

SOMS WILLEN OUDERS VOOR DE OMGEVING VERBERGEN

DAT EEN VAN HEN ONVRUCHTBAAR IS

geworsteld met de vraag wat zwaarder moest wegen: het recht van de donor en de ouders op privacy of het recht van het kind om te weten wie zijn biologische ouder is.

De voorstanders van de anonieme donor bepleiten dat geheimhouding voor de ouders van belang kan zijn omdat kunstmatige bevruchting niet altijd is toegestaan vanwege religieuze of culturele redenen. Soms willen ouders voor de omgeving verbergen

met de biologische ouder. Meestal zal het hierbij overigens om de vader gaan, omdat zaaddonatie nu eenmaal veel vaker voorkomt dan eiceldonatie.

Ook de angst dat er na opheffing van de anonimiteit bijna geen donoren meer zullen zijn, speelt een grote rol. Daardoor zullen de wachtlijsten voor donorsperma groeien. Het gevolg hiervan kan zijn dat ziekenhuizen en spermabanken alleenstaande moeders en lesbische paren

De Hoge Raad heeft in zijn uitspraak van 15 april 1994, *NJ* 1994, 608 in de zaak-Valkenhorst, geoordeeld dat het recht van het kind prevaleert om te weten door wie het is verwekt, maar dat dit recht niet absoluut is. Er moet een belangenafweging plaatsvinden. In dit geval vroeg een meerderjarig kind aan de inrichting Valkenhorst om gegevens te verstrekken, zoals de personalia van haar vermoedelijke verwekker. Haar moeder gaf daar echter geen toestemming voor en daarom weigerde Valkenhorst inzage in het dossier aan het kind. De Hoge Raad stelde het kind in het gelijk, maar overwoog daarbij dat er omstandigheden kunnen zijn dat het recht om te weten van welke ouders men afstamt, moet wijken voor de rechten en vrijheden van anderen, zoals een eventuele geheimhoudingsplicht van een hulpverlener. Overigens merkte de Hoge Raad uitdrukkelijk op dat het in dit geval niet om kunstmatige donorinseminatie ging.

BUITEN OUDERS OM

Sinds 1 januari 2004 beperkt de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting (Wet van 25 april 2002, *Stb.* 240) de absolute anonimiteit van de donor. Deze wet, voor een klein deel nog niet in werking, geeft regels voor het bewaren en verstrekken van gegevens van donoren. Welke gegevens dat zijn, is uitgewerkt in het Besluit donorgegevens kunstmatige bevruchting.

De kliniek of de persoon die kunstmatige donorbevruchting verricht of laat verrichten is verplicht om de donorgegevens te laten registreren en door te geven aan de Stichting donorgegevens kunstmatige inseminatie. De stichting bewaart de gegevens gedurende tachtig jaar in een centraal register. Het gaat om drie categorieën:

- de medische gegevens, zoals erfelijke gegevens of de bloedgroep;
- de fysieke en sociale gegevens, bij-

voorbeeld gewicht, kleur ogen, opleiding, leefsituatie;

- de persoonsidentificerende gegevens, zoals geslachtsnaam, geboortedatum, adres en woonplaats, en ook de door de donor zelf gemaakte beschrijving van zijn eigenschappen en karaktertrekken.

De medische gegevens worden op verzoek van de huisarts door de stichting verstrekt, mocht dat voor de gezonde ontwikkeling van het kind van belang zijn. De fysieke en sociale gegevens worden op verzoek van de ouders van het kind door de stichting aan de ouders verstrekt als het kind jonger is dan 12 jaar. Vanaf 12 jaar kan het kind zelf om verstrekking van deze gegevens verzoeken.

De persoonsidentificerende donorgegevens worden op verzoek van het kind van 16 jaar en ouder aan hem verstrekt, als de donor daarmee schriftelijk instemt. Stemt de donor niet in, dan weegt de stichting het belang van de donor en het kind tegen elkaar af. Alleen bij 'zwaarwegende belangen van de donor', afgezet tegen de 'gevolgen die niet-verstrekking voor het kind zou kunnen hebben', kan van verstrekking worden afgezien. Tegen de beslissing van de stichting is beroep mogelijk bij de rechter.

belang van de ouder(s) van het kind om de genetische afkomst van het kind niet bekend te maken, komt in deze wet dus niet aan bod.

De regeling over de verstrekking van de persoonsidentificerende gegevens is overigens eerst op 1 juni 2004 in werking getreden. Donoren die sperma of eicellen voor die datum hebben afgestaan konden tot 1 juni 2004 schriftelijk verklaren dat hun persoonsidentificerende gegevens nooit mogen worden verstrekt. Heeft een donor niet tijdig een dergelijke verklaring afgelegd dan worden de persoonsidentificerende gegevens alleen verstrekt als de donor daar alsnog schriftelijk mee instemt. De donor van voor 1 juni 2004 heeft dus een absoluut vetorecht.

DONOR EN KIND

De donor is weliswaar de biologische ouder van het kind, maar wordt in juridische zin niet als diens verwekker aangemerkt. Dit geldt zowel voor de anonieme als voor de bekende donor. De verwekker van een kind is namelijk de man die met de moeder op natuurlijke wijze het kind heeft laten ontstaan (MvT Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 649, nr. 3, p. 8).

**HET RECHT OM TE WETEN VAN WELKE OUDERS MEN AFSTAMT,
MOET VOLGENS DE HOGE RAAD SOMS WIJKEN VOOR EEN
GEHEIMHOUDINGSPLICHT VAN EEN HULPVERLENER**

Is de donor overleden of onvindbaar, dan nemen de naaste familieleden van de donor een beslissing over verstrekking van de gegevens.

De wet geeft de *ouder(s)* van het kind dus niet de mogelijkheid om de opheffing van de anonimiteit van de donor tegen te houden. Het eventuele

Geen plichten

Tegen de bekende of bekend geworden zaaddonor kan geen verzoek tot gerechtelijke vaststelling van het vaderschap worden ingediend, nu de donor geen verwekker is (art. 1:207 BW). Om die reden is het evenmin mogelijk een verzoek tot vaststelling

van een onderhoudsbijdrage voor het kind tegen de donor in te dienen (art. 1:394 BW).

**DE DONOR HEEFT IN FEITE
GEEN RECHTEN OF PLICHTEN
TEN OPZICHTE VAN HET KIND**

Geen rechten

De donor die het kind dat dankzij zijn donatie geboren is wil erkennen, staat niet erg sterk indien de moeder hiervoor geen toestemming geeft (art. 1:204 lid 1 sub c jo. 1:204 lid 3 BW). Ook de biologische vader die 'family life' met zijn kind heeft, heeft recht op bescherming van dit 'family life', ongeacht de wijze waarop de zwangerschap is ontstaan (art. 8 EVRM). Niettemin heeft de Hoge Raad op 24 januari 2003 (*JOL* 2003, 51) overwogen dat de Nederlandse wetgever ervan uit is gegaan dat bij de aan art. 8 EVRM te ontnemen bescherming van het 'family life' van de biologische vader niet zijnde de verwekker van het kind, rekening zal worden gehouden met de rechtspraak van de Hoge Raad met betrekking tot het recht van de moeder om toestemming tot erkenning te weigeren. Die rechtspraak houdt in dat, ook al zou er sprake zijn van 'family life' tussen vader en kind, de moeder alleen dan misbruik zou maken van haar bevoegdheid om toestemming tot erkenning te weigeren, als zij in feite geen enkel te respecteren belang bij haar weigering heeft. Dit komt er in de praktijk op neer dat de donor als biologische vader niet zijnde de verwekker, niet zonder toestemming van de moeder het kind zal kunnen erkennen.

Uiteraard kan alleen een bekende donor eventueel 'family life' met een kind hebben. Maar dat kan dus ook gaan gelden voor een aanvankelijk anonieme donor, wiens anonimiteit

is opgeheven en die vervolgens 'family life' met het kind heeft gekregen, hoewel dat in de praktijk niet vaak zal voorkomen.

Een kind van 16 jaar en ouder kan ingevolge art. 1:204 lid 1 sub c BW zonder toestemming van de moeder worden erkend. De leeftijd van 16 jaar is gelijk aan de leeftijd waarop een kind volgens de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting de persoonsgegevens van de anonieme donor kan verzoeken. Stel dat het tussen het kind en de bekend geworden donor zodanig klikt dat de donor het kind wil erkennen. Dan loopt de donor toch nog op tegen het feit dat hij ongehuwd moet zijn (art. 1:204 lid 1 onder e BW) en er geen vader van het kind mag zijn (art. 1:204 lid 1 onder f BW). De donor wordt door erkenning onderhoudsplichtig voor het kind (art. 1:199 onder c jo. 392 1a BW).

De donor die het kind niet heeft erkend, is volgens art 1:198 en 199 BW geen ouder en heeft derhalve geen recht op omgang met het kind op grond van art 1:377a BW. Wil de donor omgang kunnen verzoeken ingevolge art. 1:377f BW, dan zal er sprake moeten zijn van een nauwe persoonlijke betrekking tussen hem en het kind. Het enkele feit van biologisch verwantschap is daarvoor onvoldoende. Er zullen bijkomende omstandigheden aanwezig moeten zijn, waaruit blijkt dat zijn band met het kind 'family life' is in de zin van art. 8 EVRM.

HELPEN

Een donor kiest er meestal bewust voor om een kinderloos paar te helpen bij het krijgen van een kind, zonder zelf iets met dat kind te maken te willen hebben. De wetgever en de rechter zijn zich daar terdege van bewust: de donor heeft in feite geen rechten of plichten ten opzichte van het kind. ■